

фахівців у Полтавському нафтовому геологорозвідувальному технікумі Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка значно розширює можливості викладача, спрямовує студентів на свідоме засвоєння знань; сприяє розвитку їх пізнавальної активності, просторового й технічного мислення, і як наслідок формуванню професійних та особистісних якостей фахівця, що володіє політехнічним світоглядом, професійною мобільністю та конкурентоспроможністю, який достатньо швидко здатний адаптуватися до сучасних виробничих умов.

Література

1. Воронцова І. В. Педагогічні умови формування графічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / І. В. Воронцова. – К., 2014. – 369 с. **2.** Професійна підготовка викладача-тьютора: теорія і методика: [навч.-метод. посібник] / С. О. Сисоєва, В. В. Осадчий, К. П. Осадча. – Київ; Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2011. – 280 с. **3. Слободянюк О. В.** Дистанційне навчання інженерній та комп'ютерній графіці: особливості методики викладання / О. В. Слободянюк; [редкол. І. А. Зязюн та ін.] // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: [зб. наук. пр.]. – Київ–Вінниця: ТОВ «Планер», 2010. – Вип. 24. – С. 491–495. **4. Юсупова М. Ф.** Застосування нових інформаційних технологій в графічній підготовці студентів вищих навчальних закладів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / М. Ф. Юсупова. – Одеса, 2002. – 250 с. **5. Чередніченко Г. А.** Інформаційні технології дистанційного навчання: перспективи та проблеми / Г. А. Чередніченко, І. П. Тригуб // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України: зб. наук. праць. – 2010. – Вип. 155. – Ч. 1. – С. 156–162.

УДК 378.147

Віта Гаманюк, Наталія Хорошилова

ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ІНШОМОВНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Гаманюк В. А., Хорошилова Н. В. Проблеми модернізації системи іншомовної педагогічної освіти в Україні.

Стаття присвячена аналізу актуальних на сьогодні загальних підходів, а також рамоквих програм і нормативних документів у сфері іншомовної освіти і підготовки вчителів іноземних мов в Україні. У статті узагальнюються ключові положення документів та визначаються основні напрями й механізми модернізації іншомовної педагогічної освіти в Україні.

Ключові слова: система іншомовної освіти, педагогічна освіта, модернізація, рамкова програма.

Гаманюк В. А., Хорошилова Н. В. Проблемы модернизации системы иноязычного педагогического образования в Украине.

Статья посвящена анализу актуальных на сегодняшний день общих подходов, рамочных программ и нормативных документов в области иноязычного образования и подготовки учителей иностранных языков в Украине. В статье обобщаются ключевые положения документов и определяются основные направления и механизмы модернизации иноязычного педагогического образования в Украине.

Ключевые слова: система иноязычного образования, педагогическое образование, модернизация, рамочная программа.

Hamanyuk V. A., Horoshilova N. V. Problems in Modernization of Foreign Language Teacher Education in Ukraine.

The paper analyzes the actual general approach, framework programs and regulation's papers in the field of foreign language education and training of foreign languages teachers in Ukraine. This paper summarizes the key provisions of these documents and identifies the key trends and mechanisms for the modernization of foreign language teacher education in Ukraine.

Key words: foreign language education, teacher education, modernization, framework program.

Протягом останніх років в Україні було прийнято низку документів, які створюють рамкові засади та нормативну базу для розвитку національної системи освіти загалом, та іншомовної педагогічної освіти зокрема. Серед них слід окремо відзначити такі, як: Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки (2012), Закон про вищу освіту (2014), Галузева концепція розвитку неперервної педагогічної освіти (2013), Концепція мовної освіти в Україні (2011). Крім того, здійснено певні кроки до стандартизації іншомовної освіти у вищих навчальних закладах насамперед завдяки розробленню та впровадженню Рамкових програм з іноземних мов як для філологічних, так і для немовних спеціальностей університетів. Зважаючи на важливість прийнятих документів для подальшого розвитку системи іншомовної педагогічної освіти, є потреба аналізу нормативних та рамкових документів задля визначення основних напрямів та механізмів її модернізації.

Мета статті – узагальнити ключові положення нормативних та рамкових документів та визначити основні напрями й механізми модернізації іншомовної педагогічної освіти в Україні.

У Концепції мовної освіти в Україні [2], прийняття якої зумовлено насамперед процесами глобалізації та інформатизації суспільства, збільшенням попиту на знання іноземних мов задля забезпечення доступу до інформації, прагненням мобільності та іншими чинниками, значна увага приділяється саме навчанню іноземних мов. Зазначається, що іноземні мови «активно набувають статусу соціально-економічного і політичного засобу порозуміння», що розширює функції іноземних мов і оновлення завдань оволодіння ними. Наголошується також на тому, що «результатом навчання мов повинна стати особистісна багатомовність» [2].

Згідно з цим документом навчання іноземних мов розпочинається вже в початковій школі, а «іншомовні навчальні досягнення мають відповідати рівню А 1» в межах «найбільш типових сфер, тем і ситуацій спілкування».

В основній школі «розпочинається етап систематичної і послідовної роботи з автентичними навчальними матеріалами, які забезпечують нормативне оволодіння спілкуванням», а результатом навчання іноземної мови вже як засобу міжкультурного спілкування має стати рівень В 1.

На старшому етапі відбувається зміщення акцентів у змісті та урізноманітнюються форми навчання. Навчання іноземних мов має сприяти задоволенню іншомовних комунікативних потреб учнів, відповідати їх інтересам. Результатом навчання на цьому етапі мають бути знання іноземної мови на рівні В 2.

На рівні вищої освіти передбачено створення можливостей для вдосконалення мовних знань, залежно від спеціалізації й обраного студентами фаху має формуватися обсяг і зміст іншомовних знань, мовленнєвих умінь і навичок на основі роботи з фаховими та художніми текстами. Рівень оволодіння Концепцією не визначається, але

наголошується на тому, що на етапі післядипломної освіти можливе «вдосконалення власного мовлення».

Важливо також зауважити, що в Концепції визначено також специфічні лінгводидактичні принципи, на яких має будуватися навчання іноземних мов. Серед них інтегроване навчання мови і мовлення, діалог культур, текстоцентризм, ситуативність тощо. Зміст навчання структурується за чотирма змістовими лініями, а саме: мовленнєвою, мовною, соціокультурною та діяльнісною, які «органічно поєднуються і взаємопроникають, залишаючись відносно автономними складовими змісту мовної освіти» [2].

Серед умов реалізації Концепції називаються вдосконалення змісту мовної освіти у вищих навчальних закладах і створення центрів мовної освіти, які б координували дії щодо поліпшення якості мовної освіти. Йдеться насамперед про мовну педагогічну освіту, адже реалізувати вимоги щодо рівня іноземних знань у межах Державного стандарту базової і повної середньої освіти здатні лише кваліфіковані педагогічні кадри з високим рівнем фахової підготовки.

Серед актуальних питань у Національній стратегії розвитку освіти [3] називаються: вдосконалення системи відбору молоді на педагогічні спеціальності, розширення цільового прийому, а також оптимізація мережі вищих навчальних закладів та закладів післядипломної педагогічної освіти задля створення умов для безперервної освіти педагогічних працівників. У розділі 3.2. «Оновлення структури системи освіти», на наш погляд, надважливими для підготовки вчителів іноземних мов є запровадження систем дистанційної та альтернативної освіти, створення регіональних центрів дистанційного навчання. Це пояснюється насамперед тим, що, зважаючи на те, що попит на іноземні мови розширився за рахунок різних цільових груп (як за метою вивчення, так і за віком учасників), слід готувати викладачів, які могли б працювати з такими групами.

У розділі 3.3. «Модернізація змісту освіти» містяться такі пункти:

- запровадження спеціальних програм підготовки вчительських кадрів, у тому числі у класичних університетах, що відповідатимуть сучасним підходам до організації навчання учнів;
- розроблення та затвердження стандартів післядипломної педагогічної освіти;
- використання позитивного досвіду підготовки вчителів за інтегрованими програмами (у тому числі й за подвійними спеціальностями на рівні професійного магістра).

У розділі 3.6. «Забезпечення розвитку науково-методичних служб» документа наголошується на необхідності внесення докорінних змін до навчальних програм підготовки педагогічних кадрів відповідно до потреб розвитку дітей нової інформаційної епохи. Це свідчить про визнання факту використання в навчальному процесі комп'ютерних програм, інтернету, орієнтації на збільшення частки самостійного і автономного навчання. Окрім того, на тлі цих вимог виникає потреба у підготовці та підвищенні кваліфікації вчителів з ІКЗН. Використання у навчальних закладах країни різних форм білінгвального навчання спонукає до розроблення та запровадження програм перекваліфікації інженерних (та інших) кадрів для їх допуску на вчительські посади.

Забезпечення доступної і безперервної освіти як вимога часу має відбуватися за рахунок оптимізації мережі навчальних закладів різних типів з урахуванням потреб населення і запровадження дистанційної та альтернативних форм навчання (3.7. «Забезпечення доступності освіти»).

Національна стратегія передбачає також широкий спектр заходів щодо

інформатизації (3.10.), моніторингу (3.11.) освіти та розширення міжнародного співробітництва (3.13.).

Галузева концепція розвитку неперервної педагогічної освіти [1], яка була затверджена у 2013 р., основними принципами визначає:

- неперервність;
- поєднання національних освітніх традицій та найкращого світового досвіду;
- гнучкість у реагуванні на суспільні зміни і прогностичність;
- іновативність.

Очевидно, що Галузева концепція розвитку неперервної педагогічної освіти розроблена з урахуванням вимог сьогодення. Зважаючи на змінність соціальних потреб щодо якості підготовки громадян на всіх рівнях освіти, система педагогічної освіти має запропонувати гнучку систему підготовки фахівців для роботи в різних закладах освіти, з різними цільовими групами, сформованими за їх потребами і з урахуванням особистісних показників тих, хто навчається.

Серед соціально-педагогічних умов розвитку неперервної педагогічної освіти в Галузевій концепції, окрім інших, називається вдосконалення системи відбору молоді на педагогічні спеціальності, розширення цільового прийому та запровадження підготовки педагогічних кадрів на основі тристоронніх договорів. На наш погляд, це є дуже суттєвим пунктом, тому що як такого відбору при прийомі на педагогічні спеціальності немає, зарахування відбувається на основі конкурсного відбору за результатами ЗНО, атестату, але особистісні характеристики, схильність до вчительської справи та інші показники не беруться до уваги. Як результат, ті, хто навчався на педагогічних спеціальностях, не завжди йдуть працювати в заклади освіти. Тож було б доцільно здійснювати такий відбір під час зарахування хоча б на місяць державного замовлення.

Галузева концепція визначає також і першочергові кроки по забезпеченню розвитку безперервної педагогічної освіти. Надважливими для іншомовної педагогічної освіти серед них є такі:

- розроблення багатоваріантних, різнорівневих, диверсифікованих за профілем освітніх програм післядипломної педагогічної освіти з урахуванням наявного професійного досвіду й освітнього рівня працівника, що забезпечують йому свободу вибору місця, термінів, змісту і форми педагогічної освіти;
- запровадження іновативних форм організації професійної підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників, зокрема: центрів майстер-класів, у тому числі в режимі відеоконференцз'язку, корпоративного навчання, дистанційного, ситуаційного і контекстного навчання, проектних методів, партнерського навчання тощо;
- організація міжнародної співпраці з проблем розвитку неперервної педагогічної освіти, зокрема, обмін досвідом, реалізація спільних освітніх та наукових проєктів.

Вищі педагогічні навчальні заклади мають готувати спеціалістів у сфері іншомовної освіти загального профілю. Вже в рамках підвищення кваліфікації або післядипломної освіти (курси, тренінги тощо) слід надавати послуги з додаткової підготовки, спеціалізації, перекваліфікації за потреби. Нині іншомовна підготовка громадян відбувається в гетерогенних групах як за віковим показником, так і за рівнем підготовки і метою вивчення. Для роботи з таким контингентом викладач має бути готовим. Окрім того, пропонуються курси в межах дистанційної освіти, електронного й автономного навчання. Часто потрібен не вчитель у звичному

розумінні цього слова, а радник, консультант.

Слід також додати, навчання першої іноземної мови вже в початковій школі, уведення обов'язкового вивчення другої іноземної ще в межах шкільної освіти теж потребують фахівців з відповідною педагогічною підготовкою, які б урахували специфіку роботи з дітьми молодшого віку та особливості навчання другої іноземної мови, спираючись на знання мов, що раніше вивчалися або паралельно вивчаються, і попередній навчальний досвід (окремі аспекти дидактики багатомовності). Одним словом, потрібна профілізація вчительських кадрів на старших курсах педагогічного ВНЗ і створення розгалуженої системи підвищення кваліфікації, яка б дозволяла гнучко й оперативно реагувати на потреби вчителів та системи освіти загалом. Викладачам слід також надавати можливість обирати ті курси підвищення кваліфікації, які тематично є для них актуальними, а якщо групи формуються за локальним принципом, то формувати їх зміст потрібно з урахуванням потреб цільових груп.

Протягом останніх років було розроблено також низку рамкових програм з іноземних мов, серед них: Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання) (2001) [6], Curriculum für den sprachpraktischen Deutschunterricht an pädagogischen Fakultäten der Universitäten und pädagogischen Hochschulen (2004) [8], Типова програма з французької мови для університетів та інститутів (п'ятирічний курс) (2004), Програма з англійської мови для професійного спілкування (2005) [5], Рамкова програма з німецької мови для професійного спілкування для вищих навчальних закладів України (2014) [4], Типова (рамкова) програма з курсу «Німецька мова як друга іноземна» для спеціальності «Перекладознавство» (2009). Розроблення рамкових програм мало на меті уніфікувати підходи до навчання іноземних мов у межах системи вищої освіти, а також узгалянити вимоги до підготовки вчителів іноземних мов, визначивши основні цілі і принципи навчання, зміст, методи і прийоми навчання. Програми ґрунтуються на ключових положеннях Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти Ради Європи (2003). Поява таких програм свідчить про позитивні зрушення у сфері вищої іншомовної освіти, в тому числі й педагогічної. Програми з німецької мови враховують чинник багатомовності, а саме той факт, що громадяни України є двомовними (у більшості це паритетна двомовність), німецьку вивчають переважно як другу іноземну після англійської, тож мають можливість використовувати в навчальному процесі як лінгвістичні основи трьох мов, якими володіють, так і навчальний досвід їх вивчення і засвоєння. Програма підготовки вчителів німецької мови містить не тільки опис загальних підходів та змісту навчання поаспектно, але й конкретизує цей зміст у кожний рік навчання.

Зрозуміло, що всі розроблені документи створюють міцну нормативну й методичну базу для подальшого розвитку вищої іншомовної освіти в Україні. Однак переважна більшість заходів, передбачених ними (окрім тих, які мають стосунок до організації іншомовного навчання), поки що є лише намірами і не впроваджується в повному обсязі. Насамперед йдеться про приведення у відповідність реального рівня знань учнів у системі шкільної освіти тим вимогам, які визначені нормативними документами.

Заявлений як мета рівень знань першої іноземної мови випускника загальноосвітньої школи В2 досягається лише у спеціалізованих школах з поглибленим вивченням іноземних мов. Зрозуміло, що випускники з нижчим рівнем не здатні за умов скороченої кількості годин курсу «Іноземна мова» (2 години на тиждень протягом навіть трьох семестрів на немовних факультетах) ефективно виконувати навчальну програму.

Ситуація на мовних факультетах краща, адже зарахування абітурієнтів відбувається на підставі сертифікату ЗНО з балом не нижче 160. Хоча на спеціальності з німецької, французької та інших мов зараховуються студенти з сертифікатами з будь-якої іноземної мови. Контингент у такому випадку формується зі студентів трьох груп: з високим достатнім балом ЗНО з німецької мови (рівень В 1–В 2), з високим балом ЗНО з англійської мови, які вивчали німецьку як другу (рівень А 2–В 1), та з високим балом ЗНО з англійської мови з нульовими знаннями німецької. Зрозуміло, що працювати в таких нерівних групах надзвичайно важко, а тим більше досягати відповідного рівня знань протягом курсу навчання.

Інше питання – інформаційне та методичне забезпечення. У цьому питанні принципів відмінностей від інших педагогічних спеціальностей немає. Брак коштів на придбання навчальної і наукової літератури, техніки й інформаційного забезпечення та інші речі гальмують процеси модернізації системи іншомовної педагогічної освіти. Але є й суто людський чинник.

Викладацька діяльність передбачає постійне вдосконалення, роботу над підвищенням рівня майстерності, сталий інтерес до нових наукових розробок та прагнення до його впровадження в навчальний процес, залучення до науководослідної роботи тощо. Проте, не кожен вчитель має таку позицію, а обов'язкове підвищення кваліфікації часто має формальний характер. Більше того, як правило курси підвищення кваліфікації не пропонують варіативності, а їх зміст не завжди розробляється з урахуванням потреб учасників і включенням актуальних науково-методичних питань до переліку дисциплін навчального плану.

Отже, в Україні протягом останніх 15 років було закладено нормативну базу для подальшого розвитку національної системи безперервної освіти, зокрема й іншомовної педагогічної. Прийняті документи розроблялися з урахуванням пропозицій та вимог європейських інституцій з питань науки та освіти, а також базуються на Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти Ради Європи. У подальшому система іншомовної освіти та підготовки вчителів іноземних мов для неї має розвиватися з урахуванням нових реалій, а саме: необхідність профільної підготовки вчителів для окремих цільових груп у межах підвищення кваліфікації (навчання другої іноземної мови, раннє та початкове навчання, іншомовне навчання дорослих, білінгвальне навчання), спеціальна підготовка вчителів немовних спеціальностей для інтегрованого навчання мови і фаху. Другим напрямом є наповнення реально корисним науково-методичним і практичним змістом програми курсів підвищення кваліфікації вчителів. Післядипломна освіта не має бути формальним заходом, курси підвищення кваліфікації повинні стати рушієм на шляху до професійного і фахового самовдосконалення. Зрозуміло, що через брак коштів розв'язати проблеми технічного й інформаційного забезпечення нині неможливо. Але за рахунок окреслених вище пропозицій, тобто через профілізацію педагогічної освіти, перегляд змісту освіти в межах післядипломної підготовки, орієнтацію на потреби вчителів у кожному конкретному випадку й пропозицію дистанційних форм підвищення кваліфікації деякі позитивні зрушення можливі.

Література

1. Галузева концепція розвитку неперервної педагогічної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.mon.gov.ua **2.** Концепція мовної освіти в Україні : проект // Освіта в Україні. – 2011. – № 1–2. – С. 6. **3.** Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf> **4.** Рамкова програма з німецької мови для професійного спілкування для вищих навчальних закладів

України / С. М. Амеліна, В. А. Гаманюк та ін. – К. : Ленвіт, 2014. – 136 с. **5.** Програма з англійської мови для професійного спілкування / Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуєнок та ін. – К. : Ленвіт, 2005. – 119 с. **6.** Програма з англійської мови для університетів (інститутів): п'ятирічний курс навчання / С. Ю. Ніколаєва, М. І. Соловей та ін. / Київ : Британська Рада, Київ. держ. лінгв. ун-т, 2001. – 245 с. **7.** Curriculum for English Language development in Universities and Institutes. – Kyiv : British Council, 2001. – 247 p. **8.** Curriculum für den sprachpraktischen Deutschunterricht an pädagogischen Fakultäten der Universitäten und pädagogischen Hochschulen. – K. : Ленвіт, 2004. – 256 с.

УДК 378. 147

Людмила Грибова

ПРОФЕСІЙНА МОБИЛЬНІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ КРИТЕРІВ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ФАХІВЦІВ

Грибова Л. В. Професійна мобільність як один із критеріїв ефективності підвищення кваліфікації фахівців.

У статті, на основі теоретичного осмислення різних наукових підходів, визначено методичні положення щодо тенденцій розвитку професійної мобільності фахівців в умовах ринкової економіки, нестабільної соціальної та політичної ситуації в Україні. Розкрито економічні, психологічні, соціальні мотиви активізації професійної мобільності у процесі проведення курсів підвищення кваліфікації.

Ключові слова: мобільність, підвищення кваліфікації, додаткова професійна освіта.

Грибова Л. В. Профессиональная мобильность как один из критериев эффективности повышения квалификации специалистов.

В статье, на основе теоретического осмысления разных научных подходов, определены методические положения тенденций развития профессиональной мобильности специалистов в условиях рыночной экономики, нестабильной социальной и политической ситуаций в Украине. Раскрыты экономические, психологические, социальные мотивы активизации профессиональной мобильности в процессе проведения курсов повышения квалификации.

Ключевые слова: мобильность, повышение квалификации, дополнительное профессиональное образование.

Gribova L. V. Professional mobility as one of the criteria for the effectiveness of professional development.

In the article, based upon theoretical apprehension of various scientific approaches the methodological conditions of trends in development of specialists' professional mobility in the context of market economy, unstable social and political situation in Ukraine have been determined. Also some economic, psychological and social motives of facilitating professional mobility during qualification improvement courses have been defined.

Key words: mobility, qualification improvement, extended professional education.

Проблеми професійної мобільності актуалізувались у вітчизняній психології та педагогіці на початку ХХ століття. У 1927 р. у Нью-Йорку П. Сорокін видав працю «Соціальна мобільність», у якій сформулював завдання, основні поняття і принципи дослідження різноманітного руху індивідів у неоднорідному соціальному просторі.